

Христина ПАТИЦЬКА

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України", Львів, Україна, pelechata@meta.ua
ORCID ID: 0000-0003-2871-7540

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Вступ. В умовах децентралізації та воєнної трансформації економіки система професійно-технічної освіти в Україні набуває особливого значення як інструмент формування людського капіталу та забезпечення ринку праці кваліфікованими кадрами. Зміна архітектури фінансового забезпечення професійно-технічної освіти, пов'язана з передачею значної частини видатків на місцевий рівень, посиленням фінансової автономії закладів освіти та запровадженням нових механізмів фінансування, актуалізує необхідність оцінювання ефективності сформованої моделі. В умовах війни ці процеси ускладнюються демографічними втратами, міграцією населення, регіональними диспропорціями на ринку праці та зростанням потреби у модернізації матеріально-технічної бази закладів професійно-технічної освіти.

Мета – проаналізувати сучасний стан фінансового забезпечення системи професійно-технічної освіти в Україні в умовах децентралізації та воєнної трансформації економіки, обґрунтувати напрями удосконалення інструментарію її фінансування з урахуванням потреб ринку праці.

Результати. Визначено, що децентралізація фінансування професійно-технічної освіти спричинила суттєве зростання ролі місцевих бюджетів у забезпеченні функціонування системи, частка яких у структурі фінансування перевищує 96%. Водночас пріоритетність професійно-технічної освіти у структурі видатків на освіту зменшилася, що зумовило збереження інерційної моделі фінансування з домінуванням поточних витрат. Обґрунтовано напрями удосконалення фінансового забезпечення системи, зокрема інтеграцію формульного механізму фінансування з оперативними даними ринку праці, запровадження коригуючих коефіцієнтів з урахуванням воєнних чинників, підвищення прозорості структури фінансових надходжень закладів та вдосконалення моделі співфінансування професійно-технічної освіти за участю бізнесу.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, фінансове забезпечення професійно-технічної освіти, децентралізація, місцеві бюджети, ринок праці, дуальна освіта, фінансова автономія закладів освіти.

Табл.: 1, рис.: 3, бібл.: 17.

Khrystyna PATYTSKA

Ph. D. (Economics), Senior Researcher, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine, pelechata@meta.ua

ORCID ID: 0000-0003-2871-7540

FINANCING OF VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE: TRANSFORMATION OF THE MODEL UNDER DECENTRALIZATION AND THE WAR ECONOMY

Introduction. *In the context of decentralization and wartime economic transformation, the vocational education system in Ukraine plays an increasingly important role in ensuring labour market resilience and supporting economic recovery. The redistribution of financial responsibilities between levels of government, the expansion of institutional autonomy of vocational education institutions, and the growing demand for qualified labour have significantly changed the architecture of vocational education financing. At the same time, demographic losses, internal migration, and regional economic disparities caused by the war have intensified the need to reassess the effectiveness of the current financing model.*

The purpose of the article is to assess the current state of vocational education financing in Ukraine and to develop recommendations for improving its financial mechanisms under conditions of decentralization and wartime economic transformation.

Results. *The study demonstrates that decentralization has significantly increased the role of local budgets, which currently account for more than 96% of vocational education financing. However, this shift has not been accompanied by an increase in the sector's priority within overall education expenditures. The findings highlight the need to integrate labour market indicators into funding allocation mechanisms, introduce corrective factors reflecting wartime regional disparities, enhance transparency of financial flows, and develop institutional mechanisms for business participation in co-financing vocational education.*

Keywords: *vocational education; vocational education financing; decentralization; local budgets; labour market; dual education; financial autonomy of educational institutions.*

JEL Classification: H52, I22, I25, H75.

Постановка проблеми. В умовах ві-
йни зміни економіки формують новий запит
до розвитку системи професійно-технічної
освіти (далі – ПТО) – не лише щодо за-
безпечення ринку праці кваліфікованими
кадрами за конкретними професійними
групами, а й щодо якісної трансформації
способів їхньої підготовки. За таких обста-
вин питання формування ефективної моде-
лі фінансування системи набуває особли-
вої актуальності. Посилення ролі місцевих
бюджетів у фінансуванні ПТО, збільшення
потреб у модернізації часто дороговартіс-
ної матеріально-технічної бази та необхід-

ність швидкої адаптації до змін у структурі
попиту на працю поглиблюють ризик поси-
лення регіональних диспропорцій на ринку
праці. Прірва між регіональними ринками
праці в умовах триваючої війни має тен-
денцію до збільшення, а це потребує пе-
реосмислення фінансових механізмів за-
безпечення професійно-технічної освіти
з позицій територіальної справедливості,
ефективності, довгострокової стійкості та
залучення стейкхолдерів.

**Аналіз останніх досліджень і публі-
кацій.** Реформування професійно-техніч-
ної освіти в Україні є закономірним про-

довженням адміністративно-фінансової децентралізації як комплексної реформи [1]. Перерозподіл повноважень і ресурсів на користь місцевого самоврядування, зміцнення фінансової спроможності територіальних громад та розширення їхньої управлінської автономії сформували нові інституційні умови функціонування закладів професійно-технічної освіти, які, серед іншого, потребують переосмислення підходів до організації та фінансового забезпечення [2; 3]. Такі процеси можна розглядати як етап переходу від переважно централізованої моделі управління до більш гнучкої територіально орієнтованої системи, яка має враховувати особливості соціально-економічного розвитку регіонів та специфіку локальних ринків праці [4; 5].

Реалізація реформи відбувається під час повномасштабної війни, яка вплинула на демографічну структуру населення, спричинила вимушену міграцію населення та змінила умови розвитку людського капіталу [6]. Різна безпекова ситуація, масштабне переміщення працездатного населення в країні та за її межі, релокація підприємств і руйнування виробничої інфраструктури призвели до трансформації на ринку праці України. Станом на початок 2026 р. спостерігається посилення регіональних диспропорцій співвідношення попиту і пропозиції робочої сили: поряд із високими темпами відновлення попиту на працівників, дефіцитом кадрів за окремими професіями, наявності значної кількості вакансій в одних областях (Київська, Дніпропетровська, Львівська) є регіони, де на одну вакансію припадають 10 безробітних (Донецька область) [7; 8].

З другого боку, актуалізується потреба в оновленні підходів до професійно-технічної підготовки відповідно до завдань післявоєнної відбудови [9], технологічної модернізації економіки та розвитку екологічно орієнтованих (зелених) видів діяль-

ності, що пов'язані з енергоефективністю, відновлюваною енергетикою, управлінням ресурсами та впровадженням інноваційних практик у виробничому процесі.

Метою статті є аналіз сучасного стану фінансового забезпечення системи професійно-технічної освіти в Україні в умовах децентралізації та воєнної трансформації економіки, обґрунтування напрямів удосконалення інструментарію її фінансування з урахуванням потреб ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес децентралізації у системі ПТО розпочався у 2015–2016 рр. Відповідно до статті 27 Закону України “Про Державний бюджет України на 2016 рік” [10] було передбачено передачу видатків на підготовку робітничих кадрів у професійно-технічних та інших навчальних закладах на фінансування з місцевих бюджетів, а закладів ПТО – з державної у комунальну власність. Ухвалення у 2017 р. Закону України “Про освіту” [11] забезпечило формування нових засад функціонування системи освіти в країні, зокрема щодо посилення автономії закладів як права суб'єктів освітньої діяльності на самоврядування. Ці та інші нововведення сприяли позитивним змінам. По-перше, залучення місцевих бюджетів (бюджетів міст обласного значення, обласних бюджетів та бюджету м. Києва) до фінансування закладів ПТО забезпечило їхню ширшу участь та посилення інтересу у розвитку системи (участь у створенні навчально-практичних центрів за кошти місцевих бюджетів, зміцнення матеріально-технічної бази закладів тощо). По-друге, рух в напрямі державно-приватного партнерства стимулював поступове залучення бізнесу до розвитку дуальної форми надання освітніх послуг, створення навчально-практичних центрів, розроблення стандартів професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу і підготовки кадрів [3].

Аналіз динаміки видатків на ПО у 2002–2025 рр. (рис. 1) свідчить, що фіскальні наслідки децентралізації не мали однозначно позитивного впливу на фінансове забезпечення розвитку системи. Хоча посилення ролі місцевого самоврядування у фінансуванні ПТО статистично фіксуємо у 2015–2016 рр., коли частка місцевих бюджетів у фінансуванні сфери різко зросла і стабілізувалася на рівні 96–98%, посилення пріоритетності ПТО як напряму видаткової політики не спостерігаємо. Навпаки, відбулося зменшення частки видатків зведеного бюджету на сферу в загальному обсязі видатків на освіту. Якщо у 2002–2014 рр. середня частка видатків на ПТО становила 6,1% у видатках на освіту, то у 2015–2025 рр. – 4,8%.

Аналіз абсолютних обсягів видатків на ПТО та темпів їхнього приросту (рис. 2) підтверджує виявлені тенденції. Видатки на освіту в цілому зростають більш динамічно, ніж видатки на ПТО (на 245,1% за 10 років, порівняно з видатками на ПО – на 195,0%). На основі цього можна зробити висновок,

що фінансове забезпечення системи ПТО в аналізований період є радше інерційним, а збільшення обсягів видатків має компенсаторний характер. Підтвердженням цієї думки є дослідження Н. Назукової, яка зазначає, що, на відміну від розвинених країн, у структурі видатків на ПТО в Україні переважають поточні видатки (на виплату заробітної плати, оплату комунальних послуг тощо), водночас матеріально-технічна база оновлюється вкрай повільними темпами. Якщо частка капітальних видатків у загальнодержавних видатках на післясередню невищу освіту у розвинених країнах становить в середньому 7%, то в Україні – менше 2% [4].

Отже, хоча процес децентралізації, розпочатий у 2015–2016 рр., спричинив зміни в архітектурі фінансового забезпечення ПТО, не було сформовано повноцінної моделі стратегічного розвитку професійної освіти в умовах викликів на ринку праці та змін у системі публічного управління. Така асиметрія між перерозподілом видатків на сферу з бюджетів різних рівнів і відсутністю

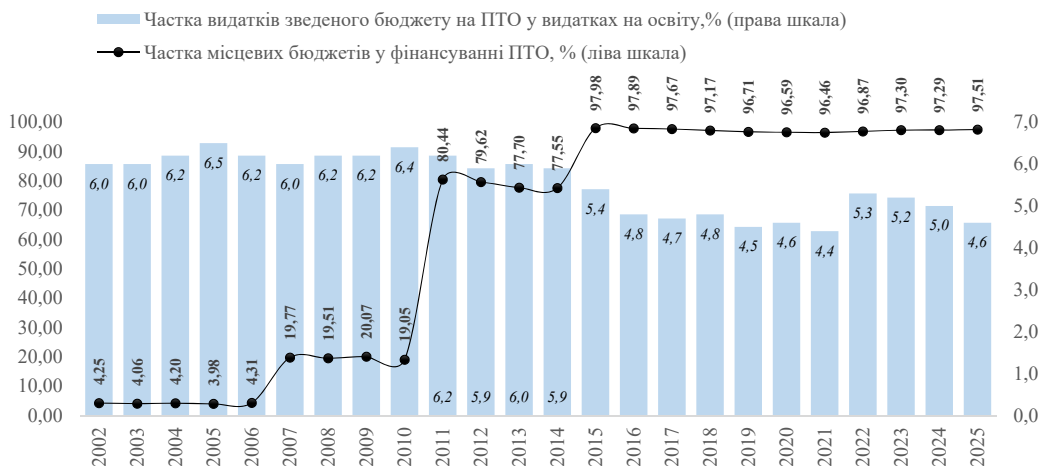

Рис. 1. Динаміка частки видатків зведеного бюджету України на ПТО у видатках на освіту та частка місцевих бюджетів у фінансуванні ПТО, %, 2002–2025 рр. *

* Побудовано на основі [12; 13].

1. Обсяг витратків, млн грн

2. Темп приросту витратків, %

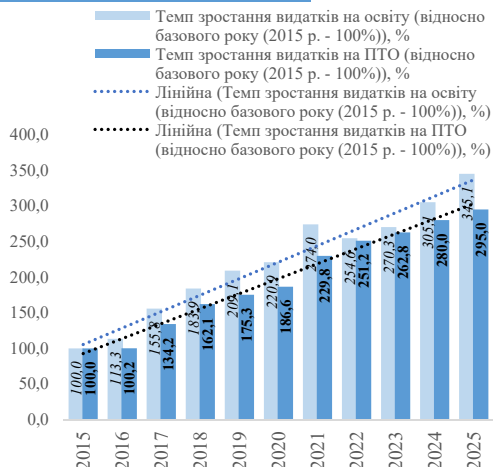

Рис. 2. Динаміка обсягів витратків державного та місцевих бюджетів на ПТО та порівняння темпів приросту витратків на ПТО та освіту в цілому зі зведеного бюджету, %, 2015–2025 рр.*

*Побудовано на основі [12; 13].

посилення фінансової пріоритетності галузі обумовила необхідність подальшого реформування механізмів фінансування.

З ухваленням у 2019 р. Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 р. визначено три основні завдання такої трансформації: децентралізація управління і фінансування у сфері; підвищення якості ПТО; державно-приватне партнерство у сфері та досягнення системного взаємозв'язку ПТО та ринку праці [14]. А з ухваленням у 2025 р. Закону України “Про професійну освіту” відбувся перехід до нової моделі фінансового забезпечення розвитку ПТО в Україні (табл. 1).

Основні трансформації фінансового забезпечення ПТО полягають у такому:

1. Здійснено перехід від нормативно-гарантійної бюджетної моделі фінансування надання освітніх послуг до більш гнучкої, що орієнтована на результат. Закон 1998 року закріплював нормативну основу

бюджетного забезпечення та гарантував мінімальний обсяг фінансування закладів в межах державного або регіонального замовлення. Формування державного замовлення на підготовку кадрів відбувалося на основі врахування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці, що розраховується на основі методики [15; 16]. Наявність такого прогнозу, з одного боку, дає загальне уявлення про тенденції на ринку праці, але, з другого, не забезпечує визначення попиту на специфічні професії та компетенції, особливо в умовах кризи та динамічної трансформації на ринку праці (воєнний і післявоєнний період), що зумовлене відсутністю детального аналізу вакансій і реального попиту на навички, несинхронності між попитом і пропозицією робочої сили, а також неврахуванням регіональних і секторних дисбалансів, що загострилися під час війни. Такі обмеження спричинили слабкий зв'язок між прогнозом і реальними потребами роботодавців.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика нормативних засад фінансового забезпечення професійно-технічної освіти в Україні *

Критерій	Закон України “Про професійну (професійно-технічну) освіту” № 103/98-ВР від 10 лютого 1998 року (зі змінами)	Закон України “Про професійну освіту” № 4574-ІХ від 21 серпня 2025 року	Інституційна трансформація
Модель фінансування	Нормативно-гарантійна модель бюджетного забезпечення; фінансування здійснюється на нормативній основі в межах державного або регіонального замовлення	Модель, в основі якої відповідність принципам ефективності, результативності, гнучкості, фінансової автономії та відповідальності	Перехід від моделі гарантованого бюджетного утримання закладу до моделі фінансування, що орієнтована на результат
Джерела фінансування	Державний бюджет, місцеві бюджети, додаткові джерела (договори понад замовлення, платні послуги)	Державний бюджет (в т.ч. освітня субвенція), місцеві бюджети, інші не заборонені законом джерела; розширення спектру фінансово-господарської діяльності	Диверсифікація фінансових джерел та розширення можливостей їх використання
Роль ринку праці	Опосередкована, через механізм державного замовлення	Пряма інтеграція параметрів ринку праці у формулу фінансування (врахування пріоритетності професій та попиту на них, частки працевлаштування випускників закладів, наявності навчання за короткостроковими програмами, перепідготовки та підвищення кваліфікації тощо)	Забезпечено зв'язок “фінансування ПО ↔ вплив на розвиток ринку праці”
Механізм розподілу бюджетних коштів	Розподіл через державне/регіональне замовлення; нормативна основа фінансування ПО	Розподіл на основі формули (врахування базового обсягу фінансування, навчання вразливих категорій населення, пріоритетності професій, виконання плану набору, працевлаштування випускників тощо)	Перехід від бюджетної гарантії для закладів ПО до змінного фінансування на основі чітко визначених критеріїв
Гарантований мінімальний обсяг фінансування	Передбачено; норматив фінансування є гарантованою межею, нижче якої не можна здійснювати фінансування	Гарантії відсутні; обсяг фінансування формується згідно з планом прийому здобувачів та за встановленою формулою (яка передбачає в тому числі врахування попиту на ринку праці, працевлаштування випускників тощо)	
Інші джерела надходжень	Договори щодо надання послуг професійно-технічної підготовки понад держзамовлення з юридичними та фізичними особами; платні послуги	Фінансово-господарська діяльність закладу, співпраця, гранти, депозитні механізми	Розширення інструментів залучення коштів
Фінансова та управлінська автономія	Обмежена; чітко визначені додаткові джерела фінансування закладів	Самостійна фінансово-господарська діяльність; можливість розміщення коштів на депозитах; можливість функціонування як некомерційного товариства	Розширення автономії закладів ПО та перехід до складнішої моделі управління активами; підвищення управлінської гнучкості
Майновий режим	Право оперативного управління майном; вилучення майна лише для розвитку ПО	Передача майна на праві узупинки; можливість оренди єдиного майнового комплексу; передача в управління; створення підприємств	
Модель управління закладом	Бюджетна установа	Бюджетна установа або некомерційне товариство; можливість передачі закладу в управління юридичній особі	
Співпраця з роботодавцями	Через договори на підготовку понад державне замовлення	Системна співпраця через договори, інвестиції, створення підприємств	
Розподіл фінансових ризиків	Основний фінансовий ризик несе держава (через гарантії нормативного фінансування)	Часткове перенесення фінансових ризиків на заклад та засновника (залежність від формули та результатів діяльності)	Збалансування відповідальності між державою, засновником і закладом ПО

* Складено автором.

Закон 2025 року, по суті, “відмовляється” від жорсткої нормативної гарантії фінансування закладів. Згідно з п. 2 статті 61 Закону “система фінансування передбачає адаптацію до змін економічної ситуації, потреб ринку праці та розвитку технологій, довгострокові і короткострокові освітні програми підготовки, перепідготовки чи підвищення кваліфікації” [17]. В основі моделі фінансування два аспекти – план прийому випускників закладів освіти та розподіл фінансування між закладами за формулою. Застосування норми (п. 3 статті 61) щодо забезпечення прийому не менше 25% випускників закладів загальної середньої освіти спрямоване на визначення мінімального охоплення дітей системою професійно-технічної освіти в державі. Формульний механізм фінансування орієнтований на розподіл бюджетних ресурсів з урахуванням результативності діяльності закладів (відсоток виконання плану набору за попередній рік; кількість осіб, які у попередньому році завершили навчання за короткостроковими програмами навчання, перепідготовки/підвищення кваліфікації; обсяг залучених коштів з додаткових джерел фінансування) та параметрів ринку праці (пріоритетність професійних кваліфікацій; відсоток працевлаштування випускників за здобутою професійною кваліфікацією). Поєднання цих підходів формує нову модель фінансового забезпечення ПО, в якій врахування демографічного аспекту співіснує з елементами результативно орієнтованого фінансування.

2. Посилено інтеграцію системи ПТО з ринком праці. У редакції Закону 1998 року (зі змінами) взаємодія системи ПТО з ринком праці здійснювалася через механізм державного замовлення і не була формалізована у структурі розподілу фінансування. У новій моделі фінансування прямо враховуються параметри попиту на професії,

частка працевлаштування випускників, розвиток короткострокових програм, перепідготовка та підвищення кваліфікації. Таким чином відбулося закріплення зв'язку між обсягом бюджетних ресурсів, що спрямовується на функціонування закладу, і його фактичним внеском у забезпечення потреб економіки.

3. Розширено фінансову автономію закладів ПТО. Якщо додаткові джерела фінансування були чітко окреслені виключно як допоміжні до бюджетного фінансування як основного джерела, то з ухваленням Закону у 2025 р. розширено можливості для провадження фінансово-господарської діяльності, залучення грантів, укладання договорів співпраці, використання депозитних механізмів. Згідно з п. 1 статті 64 Закону заклад професійно-технічної освіти має право провадити фінансово-господарську діяльність, що пов'язана з виробництвом і реалізацією товарів, виконанням робіт та/або наданням послуг, які забезпечують практичну підготовку здобувачів професійно-технічної освіти, інших осіб, які навчаються у закладі професійно-технічної освіти, та здобуття ними компетентностей, визначених професійним стандартом або освітньою програмою з відповідної професійної кваліфікації; а також провадити іншу фінансово-господарську діяльність, що передбачена його установчими документами [17]. Запроваджується можливість функціонування закладу у формі бюджетної установи або некомерційного товариства, що змінює управлінську та фінансову архітектуру установи, право розміщувати власні надходження на поточних та/або депозитних рахунках у банках державного сектору.

Окремої уваги заслуговує трансформація майнового режиму. Перехід від права оперативного управління до моделі узурфрукта, можливість оренди єдиного майнового комплексу, передача закладу в управління

юридичній особі та створення підприємств свідчать про суттєве розширення інструментів управління активами. Це підвищує гнучкість, але одночасно вимагає більш складної системи контролю та відповідальності.

4. Здійснено перерозподіл фінансових ризиків. Якщо раніше держава, через гарантії нормативного фінансування, брала на себе основну частину бюджетного ризику, то з розширенням фінансової автономії закладів частина відповідальності переноситься на засновника та заклад. Залежність обсягів фінансування від формульних показників і результатів діяльності означає, що фінансова стійкість закладу значною мірою визначатиметься його спроможністю адаптуватися до умов ринку праці та ефективно використовувати наявні ресурси.

Підсумовуючи, зазначимо, що нова модель фінансового забезпечення ПТО спрямована на формування якісно інших фінансових відносин у сфері. Якщо у попередній період держава виконувала функцію гаранта фінансової стабільності мережі закладів, то нова модель поєднує принцип мінімального охоплення випускників закладів середньої освіти з елементами результативно орієнтованого розподілу ресурсів між закладами та розширенням автономії закладів. Такий підхід створює потенціал для підвищення ефективності використання бюджетних коштів та залучення зовнішніх ресурсів, однак водночас підвищує вимоги до управлінської спроможності засновників, актуалізує питання готовності бізнесу бути залученим до процесу.

У цьому контексті, як зауважують дослідники проблематики [5], інерційно основну роль у фінансовому забезпеченні розвитку ПТО і надалі відіграватимуть бюджетні ресурси. Однак нововведення в системі, умови війни та ситуація на ринку праці все-таки стимулюють залучення грантового і приватного фінансування.

Залучення грантового фінансування та ресурсів міжнародних фінансових організацій актуалізувалося паралельно з поглибленням реформи ПТО та фактичним перенесенням фінансової відповідальності на регіональний і місцевий рівень. На відміну від попередніх етапів, коли основний акцент було зроблено на нормативні зміни та потребу оптимізації мережі, у 2021–2025 рр. міжнародна підтримка спрямована на оновлення матеріально-технічної бази закладів. Наприклад, лівова частка ресурсів в межах програми “EU4Skills: кращі навички для сучасної України” та кредитні ресурси Європейського інвестиційного банку націлені на модернізацію навчально-практичних центрів, оснащення лабораторій сучасним обладнанням, впровадження енергоефективних рішень, реконструкцію будівель та формування центрів професійної досконалості. Така спрямованість фінансування свідчить про орієнтування на довгостроковий розвиток та зміщення акцентів із підтримки функціонування системи до інвестування в її технологічну спроможність і конкурентоспроможність на ринку надання освітніх послуг.

Роль приватного фінансування як джерела забезпечення розвитку ПТО є критично важливою, однак доступних та верифікованих даних щодо обсягів залучених фінансових ресурсів з цього джерела немає. Експертні оцінки та аналітичні дослідження свідчать, що внески підприємницького сектору – через дуальні програми, платні послуги, благодійні внески і партнерські проєкти – коливаються в межах 5–10% сукупних бюджетних видатків на ПТО [4].

Одним із основних шляхів залучення бізнесу до організації та фінансування ПТО є розвиток дуальної форми навчання. Порівнюючи рівень участі бізнесу в наданні дуальної освіти, помітним є відставання України (1,4% компаній) від країн ЄС

(32,4% середнє в ЄС; 6% серед країн-членів ЄС, що межують з Україною) [9]. Однак структура підприємств, які вже беруть участь у наданні дуальної освіти, свідчить про потенційну спроможність бізнес-сектору активізувати участь у фінансовому забезпеченні ПТО. Згідно з результатами опитування Київської школи економіки у 2025 р. 92,6% залучених компаній є приватними (участь державних і комунальних сильно обмежена), причому 67,5% з них – малі підприємства, які зазвичай приймають до трьох учнів і зацікавлені у забезпеченні таким чином своїх кадрових потреб [9]. Великі компанії, де зайнято понад 250 працівників, становлять менше 1% від загальної кількості суб'єктів господарювання в країні, водночас формують 8,1% серед учасників дуальної освіти. Висока частка таких компаній, імовірно, свідчить про потенціал до масштабування їхньої участі в процесі. Саме великі державні та приватні компанії мають спроможність здійснювати не тільки інвестиції в учнів на рівні окремих осіб, а формувати стабільний кадровий резерв через масовий набір здобувачів.

Рівень працевлаштування випускників дуальних програм в Україні становить 81,4%, що значно перевищує аналогічний показник у системі ПТО загалом (68,3%). Така перевага дає змогу констатувати, що інвестиції бізнесу у практичну підготовку здобувачів у системі ПО мають віддачу – зниження витрат (знову ж таки для бізнесу) на пошук і адаптацію кадрів до відповідної роботи. З другого боку, наявність “сірої” дуальної освіти (про яку зазначають експерти Київської школи економіки) свідчить, що частина приватного фінансування вже відбувається поза межами офіційної статистики. Відповідно, фактична участь бізнесу у фінансуванні підготовки робітничих кадрів є вищою ніж статистично зафіксована. З цього можна зробити висновок, що дуаль-

на освіта на сучасному етапі є не просто інструментом залучення бізнесу, а також “легалізація” вже наявної участі у підготовці кадрів. У разі створення стимулюючих механізмів (компенсацій витрат, податкових інструментів, спільного інвестування в навчально-практичні центри) приватне фінансування ПТО може перейти від точкових інвестицій у “власного” працівника до системної моделі співфінансування розвитку матеріально-технічної бази та освітніх програм на кшталт європейських практик. У цьому контексті хочемо знову опертися на результати вищезазначеного опитування, в межах якого виявлено, що основним чинником стримування впровадження дуальної освіти в діяльності компаній є відсутність підтримки і стимулів з боку держави (рис. 3).

Найбільш вагомими чинниками, що стримують залучення бізнесу, є ризики, пов'язані з працевлаштуванням неповнолітніх, та відсутність підтримки і стимулів з боку держави. Варто констатувати, що проблема передовсім полягає у відсутності системної державної політики стимулювання участі підприємств у підготовці кадрів. Фактично стримуючими факторами для бізнесу в процесі інтеграції у систему підготовки робітничих кадрів є невизначеність правових механізмів, обмеження трудового законодавства щодо неповнолітніх та відсутність компенсаторних фінансових інструментів. Отже, проблемою є не обмеженість ресурсів бізнесу, а відсутність ефективних інструментів державного співфінансування, податкового стимулювання та нормативного врегулювання ризиків. За умови формування зрозумілих “правил гри”, зокрема запровадження механізмів часткової компенсації витрат підприємств, потенціал приватного сектору до розширення участі у фінансуванні сфери може бути активізований.

1. Чинники, які ускладнюють або стримують впровадження дуальної форми ПО

2. Причини відсутності планів впровадження програм дуальної освіти

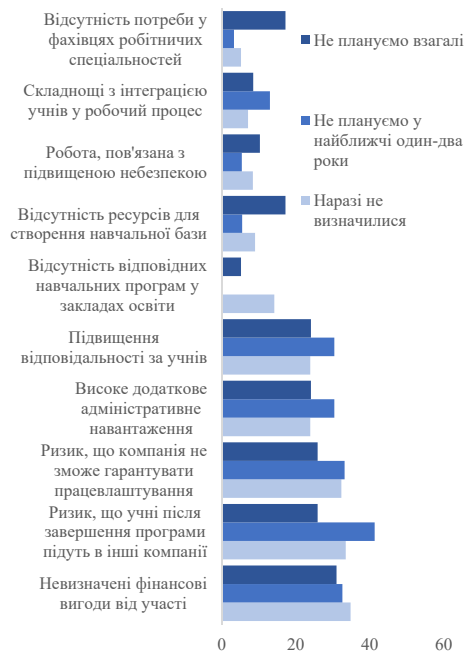

Рис. 3. Чинники, що сповільнюють темпи залучення бізнесу у розвиток дуальної форми ПТО, %, 2025 р. [9]

Висновки. Система фінансового забезпечення ПТО в Україні перебуває у фазі інституційної трансформації. Децентралізація управління та ухвалення Закону України “Про професійну освіту” у 2025 р. заклали нові умови фінансування системи, орієнтовані на гнучкість, автономію та результативність. Водночас аналіз динаміки бюджетних показників, участі бізнесу та структури видатків на освіту засвідчує наявність низки структурних дисбалансів, що потребують системного врегулювання. Відповідно, на основі аналізу розвитку системи фінансового забезпечення ПТО можемо зробити такі висновки.

1. Короткий період дії Закону 2025 року та недостатня публічність механізмів фінансового забезпечення діяльності закладів професійно-технічної освіти наразі не

дають змогу здійснити повноцінну емпіричну оцінку ефективності нової моделі та об'єктивно ідентифікувати її системні переваги і ризики.

У період 2016–2025 рр. децентралізація спричинила зміни у структурі фінансування професійно-технічної освіти, але не зумовила підвищення рівня її пріоритетності у видатках на освіту. Попри те, що частка місцевих бюджетів у фінансуванні ПТО зросла до 96–98%, частка видатків на сферу в загальних видатках на освіту зменшилася (з 6,1% до 4,8%), що і свідчить про переміщення фінансового навантаження з державного на місцевий рівень, але без формування механізму інвестування у розвиток системи. Фінансування залишилося інерційним і передбачало переважно поточні видатки (зарплати, комунальні витрати), тоді як мо-

дернізація матеріально-технічної бази (що є особливо важливим аспектом розвитку профосвіти) мала фрагментарний характер. Зі зміною моделі фінансування у 2025 р. за рахунок посилення фінансової автономії закладів ПТО і розширення спектру фінансово-господарської діяльності планується подолати цю проблему. Однак недовгий строк дії нових правил (Закону 2025 року) і відсутність публічності процесу фінансового забезпечення діяльності закладів ПТО не дає змоги виявити сильні і слабкі сторони нової моделі.

Оскільки фінансування ПТО поступово переходить від переважно бюджетної моделі до змішаної (охоплює кошти місцевих бюджетів, грантове фінансування, ресурси міжнародних фінансових організацій, приватні інвестиції та фінансово-господарську діяльність закладів), відсутність консолідованої інформації про частку приватних і позабюджетних ресурсів унеможливорює оцінку наявної структури фінансування системи. Це знижує якість стратегічного планування і не дає змоги оцінити ефективність запровадженої моделі, зокрема виявити вплив фінансово-господарської автономії закладів на їх фінансову спроможність. З огляду на зазначене доцільно забезпечити публічність статистичних даних щодо структури фінансових надходжень закладів ПТО, яка охоплювала б бюджетні, грантові, партнерські та власні доходи. Такий інструмент дасть змогу сформувати повну картину ресурсної бази закладів та створить підґрунтя для вдосконалення формульного фінансування в майбутньому.

2. Формульна модель розподілу бюджетного фінансування має враховувати соціальні аспекти та параметри, що впливають на результативність функціонування системи ПТО, однак в Законі не йдеться про додаткову корекцію з позиції специфіки розвитку України в умовах війни та проблематики повоєнного відновлення.

Станом на сьогодні законодавчо закріплено перехід до формульного механізму розподілу бюджетних коштів у сфері професійно-технічної освіти, однак конкретна методика розрахунку (з визначенням вагових коефіцієнтів і параметрів) має бути розроблена центральним органом виконавчої влади у сфері освіти та затверджена Кабінетом Міністрів України, що ускладнює повноцінну емпіричну оцінку практичної реалізації нової моделі. Разом з тим модель фінансування ПТО (як видно з Закону 2025 року) є комплексною, порівняно з системою нормативного забезпечення, та дає змогу поєднати соціальну функцію ПТО із результативною логікою фінансування закладів. Водночас у Законі не йдеться про врахування регіональної асиметрії, що зумовлена повномасштабною війною.

Демографічні втрати, внутрішня міграція, руйнування інфраструктури, різний рівень економічної активності та концентрації бізнесу формують нерівні стартові умови для закладів ПТО. Навіть за умови врахування частки соціально вразливих категорій, воєнні чинники мають ширший вплив – вони обмежують можливості набору й ускладнюють працевлаштування випускників. Отже, без спеціальних коригуючих механізмів формульне фінансування може не компенсувати воєнно зумовлені дисбаланси у системі ПТО та негативно вплинути саме на функцію соціальної підтримки, яку виконує система щодо окремих категорій випускників закладів освіти. У цьому контексті важливо доповнити формульну модель коригуючим коефіцієнтом, який враховував би “чинники війни”: рівень втрат або переміщення населення, ступінь руйнування освітньої та виробничої інфраструктури, обмеження економічної активності в регіоні тощо. Такий підхід сприятиме збереженню принципу результативності в основі розподілу фінансування з бюджетів

різних рівнів, водночас забезпечивши адаптивність системи до умов воєнної економіки та запобігши поглибленню регіональних диспропорцій.

Повномасштабна війна трансформувала структуру професійного попиту, формуючи підвищену потребу у фахівцях будівельних спеціальностей (відновлення житла та інфраструктури), енергетичного сектору (відбудова та децентралізація енергосистем), військово-технічних напрямів, логістики, транспортної інфраструктури, а також спеціалістів у сфері реабілітації та соціальної підтримки. Відповідно, адаптація формульного фінансування ПО до умов воєнної економіки має передбачати не лише територіальний коригуючий коефіцієнт для постраждалих регіонів, а й галузевий компонент на рівні регіонів, який враховував би структурні зсуви в попиті на конкретні професійні кваліфікації.

3. Потенціал приватного фінансування залишається недостатньо інституціоналізованим.

Дуальна освіта та фінансово-господарська діяльність закладів відкривають можливості для залучення бізнесу до фінансування підготовки кадрів. Але, як свідчать результати опитування підприємств (в умовах відсутності верифікованих статистичних даних), участь бізнесу обмежена відсутністю державних стимулів, високим адміністративним навантаженням та нормативною невизначеністю щодо окремих аспектів організації процесу навчання здобувачів. Наявна модель співпраці з бізнесом не передбачає достатніх компенсаторних механізмів, що робить участь підприємств фінансово ризиковою. Як результат, приватне фінансування ПО має точковий, а не системний характер.

Інструменти стимулювання участі бізнесу (часткова компенсація витрат на навчання, податкові пільги або кредитні

механізми для підприємств, що інвестують у дуальну освіту, спрощення нормативних процедур взаємодії – за прикладом країн-членів ЄС) у наданні дуальної освіти є важливим аспектом становлення підприємницького сектору як одного з ключових стейкхолдерів у системі ПТО.

Проблема залучення бізнесу до фінансування професійно-технічної освіти полягає не лише у відсутності прямих фінансових стимулів чи компенсацій витрат роботодавців. Суттєвішою є відсутність інституційно оформленої моделі співфінансування, яка чітко визначала б розподіл фінансових вигод і ризиків між державою, закладом освіти та підприємством. Наявна нормативна база регламентує організаційні аспекти дуальної освіти, проте не передбачає системного механізму компенсації інвестицій роботодавців у підготовку кадрів або захисту таких інвестицій у випадку мобільності працівника. У результаті участь бізнесу має переважно індивідуальний та точковий характер, спрямований на забезпечення власних кадрових потреб, а не на формування стабільної моделі спільного інвестування в розвиток системи професійно-технічної освіти. Отже, формування змішаної моделі фінансування ПТО потребує не лише податкових чи бюджетних стимулів, а насамперед розроблення нормативно закріпленої моделі співфінансування, яка забезпечувала б баланс інтересів держави та бізнесу.

4. Необхідність інтеграції формульної моделі фінансування ПТО з оперативними даними ринку праці.

Перехід від нормативно-гарантійної моделі фінансування до результативно орієнтованої заклав підґрунтя для посилення зв'язку системи ПТО з ринком праці. На відміну від попередньої редакції законодавства, де взаємодія забезпечувалася переважно через механізм державного за-

мовлення, сформованого на основі середньострокового прогнозу потреб у кадрах, нова законодавча модель передбачає врахування критеріїв працевлаштування випускників, пріоритетності професій, обсягу набору здобувачів та частки осіб із соціально вразливих категорій. Водночас ефективність формульного механізму, який має бути розроблений центральним органом виконавчої влади та затверджений Кабінетом Міністрів України, значною мірою залежатиме від того, наскільки у ньому буде інтегровано оперативні дані ринку праці. Середньострокові прогнози потреб у фахівцях формують загальне уявлення про тенденції зайнятості, однак не завжди відображають актуальну структуру вакансій, динаміку попиту на конкретні компетентності, регіональні та секторні дисбаланси, які особливо посилюються в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки. У цьому контексті розроблення формули розподілу бюджетних коштів доцільно здійснювати з урахуванням не лише постфактум-показників (зокрема рівня працевлаштування випускників), а й індикаторів прогнозного типу та деталізованих в межах різних регіонів – прогнозів дефіцитних професій та навичок, регіональних балансів попиту і пропозиції робочої сили, галузевих пріоритетів відбудови та технологічної модернізації. Це дасть змогу сформувати фінансову модель, здатну не лише реагувати на результати діяльності закладів, а й орієнтувати систему професійно-технічної освіти на структурні потреби економіки.

Система фінансового забезпечення ПТО в Україні перебуває на етапі переходу до багатоканальної та результативно орієнтованої моделі. Проте ефективність цієї трансформації залежить від формування прозорої структури фінансових потоків, збалансування регіональних диспропорцій, інституціоналізації приватного фінансування

та посилення інвестиційної складової розвитку системи. Без удосконалення зазначених інструментів ризику інерційності та фрагментарності реформи зберігатимуться.

Список використаних джерел

1. *Розвиток професійно-технічної освіти регіону на засадах публічно-приватного партнерства : науково-аналітичне електронне видання / наук. ред. : І. З. Сторонянська, Т. Г. Васильців. Львів : ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України", 2022. 75 с. URL : <http://ird.gov.ua/irdp/p20220031.pdf>.*
2. *Територіальні громади в умовах децентралізації: ризику та механізми розвитку : монографія / наук. ред. : В. С. Кравців, І. З. Сторонянська. Львів : ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України", 2020. 531 с. URL : <http://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf>.*
3. *Політична ініціатива щодо реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. Звіт. AUC.ORG. 2019. URL : https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/politichna_initsiativa.pdf?utm_source.*
4. *Nazukova N. Funding vocational education and training in Ukraine: wartime and after-the-war perspectives. Věda a perspektivy, 2022. № 12, P. 17–24.*
5. *Десятнюк О. М., Ластовицький В. В. Диверсифікація джерел фінансування закладів професійно-технічної освіти. Економіка та суспільство. 2025. № 76. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-43>.*
6. *Виклики та пріоритети управління активами територіальних громад в умовах війни : науково-аналітична доповідь / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів : ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України", 2022. 79 с. URL : <http://ird.gov.ua/irdp/p20220034.pdf>.*

7. Основні тренди ринку праці в Україні у 2025 році (січень-вересень). Державна служба зайнятості. URL : <https://www.dcz.gov.ua/stat/stattrend>.

8. Тренди на ринку праці України в умовах війни. Національний інститут стратегічних досліджень. 17.10.2025. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/trendy-na-rynku-pratsi-ukrayiny-v-umovakh-viyny>.

9. Каракай А., Савісько М. Дуальна професійно-технічна освіта в Україні: як масштабувати і збільшити участь бізнесу. Червень 2025. URL : <https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/09/Zvit.-Dualna-profesiyno-tehnichna-osvita.pdf#page=12.08>.

10. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України № 928-VIII від 25 грудня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19#Text>.

11. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

12. Open Budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL : <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2025&budgetType=NATIONAL>.

13. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL : <https://mof.gov.ua/>.

14. Освіта переможців. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Strateh.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf>.

15. Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів : Закон України № 5499-VI від 20 листопада 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/5499-17#n10>.

16. Про затвердження Методики формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 305 від 26 березня 2013 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0305731-13#Text>.

17. Про професійну освіту : Закон України № 4574-IX від 21 серпня 2025 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-IX#Text>.

References

1. Storonińska, I. Z., Vasylytsiv, T. H. (Eds.). (2022). *Rozvytok profesiino-tekhnichnoi osvity rehionu na zasadakh publichno-pryvatnoho partnerstva* [Development of vocational education in the region based on public-private partnership]. Lviv: Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine. Available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220031.pdf>.

2. Kravtsiv, V. S., Storonińska, I. Z. (Eds.). (2020). *Terytorialni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku* [Territorial communities under decentralization: Risks and development mechanisms]. Lviv: Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine. Available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf>.

3. Politychna initsiatyva shchodo realizatsii derzhavnoi polityky u sferi profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity. Zvit. (2019). AUC.ORG. [Political initiative for the implementation of state policy in vocational education and training]. Available at: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/politychna_initsiativa.pdf.

4. Nazukova, N. (2022). Funding vocational education and training in Ukraine: Wartime and after-the-war perspectives. *Věda a perspektivy*, 12, 17–24.

5. Desiatniuk, O. M., Lastovytskyi, V. V. (2025). *Dyversyfikatsiia dzherel finansuvannia zakladiv profesiino-tekhnichnoi osvity* [Diversification of funding sources for vocational education institutions]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 76. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-43>.

6. Storonińska, I. Z. (Ed.). (2022). *Vyklyky ta pryorityety upravlinnia aktyvamy terytorialnykh hromad v umovakh viyny* [Challenges and priorities of asset management of territorial communities under wartime conditions]. Lviv: Institute of Re-

gional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine. Available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220034.pdf>.

7. Derzhavna sluzhba zainiatiosti. Osnovni trendy rynku pratsi v Ukraini u 2025 rotsi (sichen-veresen) [State Employment Service of Ukraine. Main labour market trends in Ukraine in 2025 (January–September)]. Available at: <https://www.dcz.gov.ua/stat/stattrend>.

8. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Trendy na rynku pratsi Ukrainy v umovakh viiny [National Institute for Strategic Studies. Labour market trends in Ukraine under wartime conditions]. (2025, October, 17). Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/trendy-na-ryнку-pratsi-ukrayiny-v-umovakh-viyny>.

9. Karakai, A., Savisko, M. (2025). Dualna profesiino-tehnichna osvita v Ukraini: yak masshtabuvaty i zbilshyty uchasť biznesu [Dual vocational education in Ukraine: How to scale up and increase business participation]. Available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/09/Zvit.-Dualna-profesiyno-tehnichna-osvita.pdf>.

10. Pro Derzhavnyi biudzhēt Ukrainy na 2016 rik. Zakon Ukrainy № 928-VIII vid 25 hrudnia 2015 roku [On the State Budget of Ukraine for 2016. Law of Ukraine]. (2015, December, 25). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.

11. Pro osvitu. Zakon Ukrainy № 2145-VIII vid 5 veresnia 2017 roku [On education. Law of Ukraine]. (2017, September, 5). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

12. Open Budget. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian [Open Budget. State web portal of the budget for citizens]. Available at: <https://openbudget.gov.ua>.

13. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Ofitsiinyi sait [Ministry of Finance of Ukraine. Official website]. Available at: <https://mof.gov.ua>.

14. Osvita peremozhtsiv. Stratehichnyi plan diialnosti Ministerstva osvity i nauky Ukrainy do 2027 roku [Education of winners. Strategic activity plan of the Ministry of Education and Science of Ukraine until 2027]. Available at: <https://mon.gov.ua/stat-ic-objects/mon/sites/1/Strateh.plan.diialnosti.MON.do.2027.roku.pdf>.

15. Pro formuvannia ta rozmishchennia derzhavnogo zamovlennia na pidhotovku fakhivtsiv, naukovykh, naukovo-pedahohichnykh ta robitnychykh kadrov, pidvyschennia kvalifikatsii ta perepidhotovku kadrov. Zakon Ukrainy № 5499-VI vid 20 lystopada 2012 roku [On the formation and placement of state orders for the training of specialists, scientific, scientific-pedagogical and labor personnel, advanced training and retraining of personnel. Law of Ukraine]. (2012, November, 20). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/5499-17>.

16. Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia serednostrokovoho prohnozu potreby u fakhivtsiakh ta robitnychykh kadrah na rynku pratsi. Nakaz Ministerstva ekonomichnogo rozvytku i torhivli Ukrainy № 305 vid 26 bereznia 2013 roku [On approval of the Methodology for forming a medium-term forecast of the need for specialists and workers in the labor market. Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. (2013, March, 26). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0305731-13>.

17. Pro profesiinu osvitu. Zakon Ukrainy № 4574-IX vid 21 serpnia 2025 roku [On vocational education. Law of Ukraine]. (2025, August, 21). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-IX>.